

MICHAL BARAN

Ústav politických vied SAV, v.v.i., Bratislava, Slovenská republika

Martinkovič, M.: Coalition Governments and Development of the Party System. Berlin: Peter Lang gmbH, Berlin 2021, 124 p., ISBN 978-3-631-83142-7

Stabilita, alebo by možno bolo vhodnejšie povedať nestabilita koaličného vládnutia na Slovensku máta politológov od vzniku republiky. Ide o problém, do ktorého vstupuje viacero premenných a preto nemá jednoduché riešenie. Je to volebný systém, ktorý vďaka svojmu pomerne nízkemu prahu dovoľuje vstup do parlamentu a možnosť podieľať sa na vládnutí pre veľké množstvo strán akejkoľvek afiliácie? Strany, ktorých programy a ciele sa výrazne líšia a ich koordinácia je obtiažna? Alebo osobné animozity predsedov, na ktorých stojí a padá politika viacerých strán bez stabilných a overených miestnych štruktúr?

Publikácia *Coalition Governments and Development of the Party System* si dáva za cieľ analyzovať vládne koalície od roku 1990 do roku 2016, resp. do konca tohto volebného obdobia. Členenie je založené na jednotlivých voľbách, nie na vládach, ktoré sa niekedy formovali aj v medziobdobí. Autor na takýto jav síce vždy upozorňuje, ale v prvom rade sleduje stabilitu samotného vládnutia a jednotlivé strany zúčastnené na ňom. To vyplýva najmä z faktu, že na určenie pozície strán v systéme a hodnotenie ich programov na ideologickom spektre používa RILE index (right-left positions). Keďže index nebol aktualizovaný pre voľby, ktoré sa konali v roku 2020, tie nie sú v práci zaradené. To však nie je prekážkou, naopak, pri volebnom období, ktoré ešte nie je ukončené, by išlo o predbiehajúce udalosti.

Ide o publikáciu, ktorá sa svojím rozsahom rozhodne radí k menším, skromnejším. Na niečo málo viac ako sto stranách opisuje, ale najmä analyzuje vládnutie v ére samostatnosti Slovenska. Rozsah však vôbec nie je nedostatkom. Ide o hĺbkovú analýzu koaličného vládnutia u nás. Rozhodne nejde o publikáciu, ktorá by bola určená pre širokú, laickú verejnosť a populárnym spôsobom by povrchno opisovala známu históriu. Naopak. Ide o vysoko odbornú publikáciu zameranú na úzke vedecké publikum, pre ktoré môže mať významný prínos. Už samotný fakt, že je písaná v anglickom jazyku, jej dáva predpoklady na to, aby slúžila takémuto účelu. Nezameriava sa tak len na úzky okruh domácich výskumníkov, ale ponúka priestor na využitie aj za hranicami.

Jej cieľom je charakterizovanie slovenského stranického systému z perspektívy cleavages. Zaujímavou z pohľadu dneška je aj snaha o analýzu možnosti vzniku a preniknutia do systému pre extrémistické a antisystémové strany. Či už z dôvodu koncentrácie koaličných strán v stredových pozíciách a vytvorením priestoru pre takéto strany, alebo, naopak, postupným odklonom strán k extrému. Historický vývoj nám ukazuje, že táto otázka by mala byť ďalej rozpracovaná, nakoľko takéto strany neustále vznikajú a mutujú nielen u nás, ale aj v zahraničí. Z pohľadu výskumu koaličného vládnutia sú pútavým objektom výskumu, či už pre skúmanie ich koaličného potenciálu, ako aj ich samotného správania v multipartijnom systéme.

Práca nás postupne prevedie jednotlivými volebnými obdobiami od roku 1990, pričom autor nikdy nezabudne pripomenúť dôležité historické míľniky, ktoré formovali dobu. Dáva tak vládnutie do kontextu a aj zahraničnému čitateľovi, ktorý nemusí byť do hĺbky oboznámený s históriou Slovenska, ponúka oporný bod pre ďalšiu orientáciu. V každom volebnom období je kladený dôraz na analýzu štiepných línií, ktoré pretínajú spoločnosť a rozdeľujú zároveň aj politické spektrum.

Špecifickým delením je línia mečiarizmus-antimečiarizmus, ktorá posúva do úzadia klasické línie ako práca-kapitál, či mesto-vidiek, ktoré môžeme pozorovať v iných krajinách. Aj napriek prítomnosti silných kresťanských strán tu nepozorujeme výrazné delenie na štát-cirkev.

Nasleduje komplexná analýza vládnucej koalície s presným popisom jednotlivých politických strán, ich orientáciou, zameraním, elektorátom a ďalšími charakteristikami, ktoré sú nevyhnutné pre jej pochopenie. Na spresnenie ich polohy v systéme na ľavo-pravom spektre používa RILE index, ktorý bol publikovaný v rámci medzinárodnej databázy CMP (Comparative Manifestos Project). Tá je produktom The Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB). Ide o medzinárodne uznávaný komparačný rámec na porovnávanie straníckych systémov a ich vývoja.

Výnimku z tohto pravidla tvorí volebné obdobie 2012 – 2016. Nie však kvôli nedostupnosti dát, či iného technického nedostatku. Ale z jednoduchého dôvodu, že v tomto volebnom období nevznikla koalícia, ale vládla len jedna politická strana (SMER-SD). Tento stav je anomáliou, ktorá nie je nemožná, ale v režimoch s pomerným volebným systémom, ktoré majú nízko nastavený volebný prah, je vysoko nepravdepodobná. Autor, samozrejme, opisuje dôvody, prečo sa tak stalo.

Vďaka zameraniu na jednotlivé strany môžeme sledovať aj zmeny v nich samotných. V ich programoch, smerovaní a z toho vyplývajúceho postavenia v systéme. Na druhej strane máme možnosť sledovať aj ich koaličný, alebo vydierací potenciál vo vláde a teda aj „váhu“ strany. Tá je vždy vyjadrená aj číselne ako pomer medzi počtom poslancov a počtom obsadených ministerkých kresiel. Na tomto základe si môžeme utvoriť obraz o sile strany v koalícii.

Výskum zároveň potvrdzuje Sartorihovu tézu, označovanú ako štvrtý zákon (volebných systémov), že pri neprítomnosti systematickej štruktúry a očakávania pomerného zastúpenia pri potrebe rovnakých vstupov pre všetky strany sa do parlamentu môže dostať ľubovoľný počet strán, ktorý je obmedzený len volebným prahom. Tento jav môžeme sledovať jednak ako kolísavý počet strán zastúpených v parlamente, ako aj ich pravidelnú rotáciu, keďže žiadne dva za sebou nasledujúce volebné obdobia neprinesli tú istú zostavu. V každých parlamentných voľbách sa dostali do NR SR nové strany a niektoré, naopak, vypadli. Deje sa tak na oboch stranách politického spektra, ako aj v jeho strede. Tento jav nie je závislý od programu strany, ale je súčasťou volebného systému.

Pomerný volebný systém takmer výhradne produkuje koaličné vlády, čo vytvára tlak na strany. Jednak na vládnej, ale aj na parlamentnej úrovni. Ten sa prejavuje jednak počtom a pôvodom štiepných línií, volatilitou voličov, alebo štruktúrou politických strán čo vedie k fragmentácii stranického spektra. Chýbajúca stranícka štruktúra a programová vyprázdnenosť, nahradená silnými predsedníckymi figúrami v kombinácii s nízkou citlivosťou občianskej spoločnosti, vytvára priestor pre systematickú polarizáciu. Tento jav označuje autor ako najzásadnejší problém vládnutia v posledných tridsiatich rokoch.

Martinkovič v tejto práci efektívne uplatnil svoje skúsenosti s výskumom volebných a straníckych systémov. Podarilo sa mu analyzovať jednotlivé politické strany zúčastnené na vládnutí, ako aj tie, ktoré ostali v opozícii, do hĺbky tak, že staval na výskumoch pionierov skúmania tejto problematiky. Vytvoril ucelený obraz o politickej scéne na základe chronologickej analýzy jednotlivých volebných období. Popísal nedostatky systému, ich zdroje a možné ďalšie následky.

Publikácia je vhodná pre každého politológa, ktorý sa zaujíma nielen o výskum koaličného vládnutia, ale aj o skúmanie strán a do určitej miery aj volebných systémov. Skrýva v sebe zrníčka poznania, ktoré môžu inšpirovať k ďalšiemu výskumu domácich aj zahraničných odborníkov. Presahuje aj do praktického života a rozhodne by nemala chýbať na stole žiadneho lídra koaličnej strany. História nám ukazuje, že by pre nich mala byť povinným čítaním a príručkou, ako veci robiť správne, i varovaním, ako sa vyhnúť chybám.